

UČITELJSKI
T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj VI.

V Ljubljani 15. maja 1866.

List 10.

SONET.

Zaklad nezmerni moj si, domovina!

Enaka ti na svetu ni nobena,

V krasoti vedni si nespremenjena;

Ne daš izbrisati se iz spomina!

Skrivala te je dolgo črna tnina,

Svetila sreča ti, lučica lena;

Zbežala zdaj je tebi noč meglena,

Solzé so proč, otožnost, bolečina.

Napočil zor cveteče je pomladi,

Sercé topí se mi v presladki nadi,

Da bode zlahtno sadje ti rodila!

Posljite skorej jo, nebesa mila,

Na cvetje pa, ki ji v naročji klije,

Naj vaš se sveti blagoslov razlije!

J. C.

Treba je otroke poznati.

„Nikar ne povejte očetu, da je naš Francelj nevbogljiv in se slabo uči, sicer me bo mož celi teden zmerjal in grajal“, tako pravi masiktera preskerbna mati učeniku, ker ji vest očita, koliko je zamudila pri izreji svojega otroka, kako slabo čuva nad njim, ter ga v vseh rečeh prepušča lastni volji. Znano

pa je tudi, da se učenik nikdar tako hitro staršem ne zameri, ako jim pové napake njih otrok. Kako pa je to, da starši tako neradi slišijo, če jim kdo otroke toži, sej sami vendar radi pripovedujejo, da jih ne vbogajo, da imajo veliko križev in sitnosti ž njimi. To pride, ker starši svojih otrok ne ljubijo po keršanski, ampak po naravni ljubezni, sicer bi mogli hvaležni biti tistemu, kateri jim razodeva napčenosti njihovih otrok. Ako hoče človek kterekoli reč dobro izpeljati, mora jo poprej poznati. Kako pa hoče kdo svoje otroke dobro izrejati, ako jih noče poznati, ako noče vediti za njih napake in nerodnosti. Prevelika ljubezen večkrat stori, da starši ne vidijo otroških napak in pregreškov, ali če jih vidijo, jih pa tudi izgovarjajo. Drugi ljudje, kateri v tej reči bolje sodijo, večkrat vidijo, kar lastni starši prezirajo. Starši pa tudi ne morejo in ne smejo odkladati skerbí za svoje otroke in jo drugim izročevati. Njih prva in poglavitna dolžnost je, da svoje otroke poznajo in jih potem izrejajo. Akoravno kdo dobro razumé človeško naravo, in pozná dušne in telesne zmožnosti pri človeku, vendar ne bo le enega otroka prav izredil, če ga ne bo posamesnega dobro poznal. Treba ga je na tanko opazovati, in kdor ne opazuje, ne more reči, da odgaja. Tirja se, da človek s svojimi očmi vidi, na svoja ušesa sliši, preden opravlja tako imenitno opravilo, od kterega izhaja blagor vsi družini, tudi večkrat celi deržavi. Dalje ne sega učenost tistih, kateri pišejo od odgoje, in tisti, kateri naj več vedo, pravijo: „Treba je otroke poznati, preden se odgajajo“. Odgojitelj naj si tedaj od otroka nič gotovega ne misli, dokler se sam ne prepriča. Veliko je na tem, kako se otrok obnaša vpricho nas, ali sicer. Gledati je treba na otroka v raznem času in v vsakterih okoliščinah. Drugače se bo védel, kedar bo sam, ali kedar bo v družini pri dečkih, drugače pri deklicah. Tukaj se je treba ozirati na razni značaj pri otrocih in na družino pri odraščenih, da se spoznajo otroške lastnosti. Vsaki človek rad kaj dela; nekteri otrok ima raji tihe igrače, drugi hrupne, eden raji dela z rokami, drugi z glavo. Opazovati je treba, kaj se njihovega serca prijemlje, in, ali to hitro pozabi, ali se mu reč globoko vtisne. Ker je nekteri otrok bolj, nekteri manj občutljiv, naj se odgojnik vselej na te ozira.

Kdor se ravná po teh pravilih in zraven skerbí, da ne pride ob ljubezen pri otrocih, ta bo otroke poznal in tudi potem dobro izrejal.

Nekoliko o čitanji.

Umetnost, svoje misli in občutke vidljivo pokazati, je v resnici biser darov, katere smo prejeli od stvarnika nebes in zemlje. Tako nam je mogoče soznaniti se s povestnico prvih časov in prisvojiti si marsiktero cvetico na znanstvenem polju vseh vekov. Kar so namreč naj učenejši, naj bistroumniji možje kdaj pisali, to moremo premišljevati. Skušnje njihove postanejo naše, in tako se moremo ravno s čitanjem povzdigniti na ono stopnjo omike, na katero bi nikdar ne dospeli brez gori omenjene umetnosti. In ta umetnost je jako koristna za vsakega človeka.

Pa kakor je koristno čitanje, ravno tako je tudi mogoče, da je zelo škodljivo mladini, posebno v našem veku, v katerem se nahaja toliko slabih in nenravnih knjig, da se blato iz njih dela. Paziti je torej zelo treba, kaj se dá mladini v roke. Učitelj se pa ne sme pustiti zapeljati, akoravno ima ta pa ta knjiga lep napis, olepšan z lepimi podobami in s poveljčevavnim predgovorom; tudi jo morebiti marsikteri priporoča, ampak prepričati se in prevdariti mora poprej sam, ali je sposobna za mladino, ali ne? Pripetilo se je že mnogokrat, da je bila knjiga, skoraj bi rekel, do zadnjih strani dobra [in zadosti] nravna, pa čuda! ravno na koncu ji je pripravljen strup, kateri je mladini zelo škodljiv, in toliko boljše potem, ker je knjiga v začetku lepo pisana, sukaje se le okoli lepih gradov, ali okoli umetnih vertov i. t. d. in se je čitatelju jako prikupila, sicer tako, da jo nerad iz rok dene.

Dalje mora učitelj vedno pred očmi imeti, da nikdar ni „vse za vse“, in le on ima prvo dolžnost, da pregleda in prevdarja, kaj izroči mladini. Ako je mlado serce napolnjeno s keršanskim duhom in je olepšano s pravo, nedolžno ljubeznijo, potem se tudi večidel požlahtni in donese brez zaprek sad pravega napredka za čas in za stan. Ako pa je serce pusto, nerodovito in merzlo, tudi ne bo rodilo dobrega sadja.

Vselej naj učitelj mladenču, kateri zapusti šolo, za slovó podari lepi svēt, da naj se vedno in povsod varuje njemu neznanih pisateljev, in da naj vselej za svēt praša bolj izvedene in učene ljudi. S slabim čitanjem se zgubi marsikterikrat vera, ktera je vendar le prvi biser v vsakem narodu, zgubi se nedolžnost, lepa angeljska obleka, lepše lesketeča, kakor solnce, vrednejša od zlata in srebra.

Potem je pa tudi treba, da se učenci obvarujejo pred „veliko čitanjem“. Kdor veliko čita, in vse, kar mu pride v roke, skoraj bi rekel, pojé, gotovo tudi naletí na slabe knjige, in ker vse le poverhno pregleduje, pridobí si le malo koristnega, in enak je onemu človeku, kateri toliko jé in si tako želodec nabaše, da ni za nobeno rabo, jenjati mora torej prebavljati hrano in nasledek nezmernosti je gotova bolezen; ravno taka je tudi s takim, kateri preveč knjig prebira, in sicer toliko, da jih ne more dalje prebavljati, in na zadnje ima pri vsem tem le malo dobrega zerna. Moramo pa le toliko čitati, kolikor smo si gotovi, da zmagamo; ne veliko, ampak to, kar se čita, mora se dobro prevdarjati in preduhtati; zmislimi moramo vedno slediti pisatelja in si dobro zapomniti lepe nauke, krasne izraze, izverstne besede i. t. d.

Ravno dandanašnji je veliko čitanje ena naj hujših bolezní in zelo nevarna, treba je torej, da se učenci kmali privadijo počasi in razumljivo čitati, sicer tako, da vedno morejo v mislih slediti pisatelja in bolj imenitne oddelke si zapomniti. Zarad tega ne zadostuje, da učenec enkrat prečita knjigo, ampak ponavljati jo je treba in mnogokrat zapomnjene reči prevdarjati, da mu je tako sčasoma koristna in imenitna. Slišal sem praviti imenitnega moža, kateri je zelo debelo knjigo 40 krat prečital, in da jo še sedaj rad čita, akoravno ga že starost obtežuje, rekiš dalje, da čitanje je ravno tako, kakor popotnik. Ako človek pride prvič v tuje mesto, le malo najde zanimivega, drugo že več i. t. d. Ravno taka je s čitanjem: človek enkrat prebere knjigo, si večidel le malo zapomni, pozneje že več, in poslednjič se mu knjiga tako prikupi, da jo nerad zapusti, in plačilo je gotovo izverstno.

Pri bolj odraščeni mladini bi bilo učiteljem treba paziti, da si zapomnjene reči zapisujejo, da se tako njih um širi in rodi sad, kakorsnega more vsak pričakovati od omikanega človeka. Kdor dobre knjige prebira, je tudi gotovo pobožen kristijan, dober državljan in vnet domorodec; nasproti pa, kakor sem že omenil, od slabih knjig je le pričakovati slab sad.

Če se vedno tiči v romanih, postane čitatelj sam roman, in namesti, da bi mu dobre misli po glavi vladale, prične blesti, in blede tako dolgo, da zaspi, pa kako?! nesramno; večkrat se pripeti, da se sam uniči, — misli njegove so tako zamotane, pamet in um njegov tako oslavljen, da sam sebe ne more kro-

titi, in ker je čital v kakem romanu, da se je ta ali uni umoril, ker ni dosegel svojih želj, poskusi tudi on to gnjusno delo. Lahko torej, dragi slovenski čitatelji, iz tega vidite, kakošni so nasledki slabega čitanja, in ravno dandanašnji je neznano veliko samomorov; vsaki dan se lahko čitajo taki zgledi puhle ošabnosti in zagorele neumnosti. Zatorej pozor, dragi učitelji, tudi v tej zadevi!

J. Vaški.

Iz zapisnika učiteljskega zbora v Ipavi

6. malega serp. 1865.

(Dalje.)

2. Kdaj in kako naj se prično vaje v spisji; kako se morajo v glavnih šolah in kako v trivijalkah, kjer je ali le eden, ali pa več učiteljev, primerno obdelovati?

V vseh okoliščinah življenja se mnogokrat primeri, da mora človek svoje misli ne le ustmeno, ampak tudi pismeno nanznanjati. Kdor se tega nauči v mladosti, ložeje opravlja svoja opravila, ter si stan zboljšuje; nasproti pa ne odide mnogo neprijetnostim in marsikteri škodi tisti, ki si ni pridobil teh znanosti. Jasno je tedaj, da se spisje po vsi pravici prišteva poglavitnim šolskim naukom. Kdaj in kako naj se torej vaje v spisji prično? Slehern vé, da pravilno spisovanje ni lahko; tudi je znano, da se človek tega ne nauči v kratkem času. Ker je pa to težavno in se je treba mnogo uriti, in je mladini za ta naukle kratek čas odločen, — naj se vaje v spisji precej pričnejo, ko se otroci naučé pisati. In ker se pismene vaje vedno naslanjajo na to, kar otroci vidijo, slišijo in beró, se morajo ravno tudi s temi vajami, to je, s kazavnim podukom in z branjem za spisje pripravljati, kajti — česar človek nima, tega tudi dati ne more; česar otrok ne vé, od tega ne more govoriti, še manj pa pisati. Pred vsem drugim je tedaj najpervič potrebno, da se otroci vadijo dobro poznavati in pravilno izrekovati razne reči, ki jih vidijo domá, v šoli, v cerkvi, i. t. d. to je, tvarine ali materijala si morajo pridobiti, in ravno tega jim daje kazavni poduk, ki je in mora biti prvi iz med vseh šolskih naukov. Kazavni poduk ni sicer spisje, vendar je vsem pismenim vajam neotegljivo potreben, ker je spisju prva podlaga. Po kazavnem poduku se otroci seznanijo s tvarino — njihovi umnosti primerjeno, vadijo se misliti, govoriti, in ko se naučé pravilno pisati, naj se spisne vaje

nemudoma priénó, in sicer s tem, da otroci imena iz abecednice prepisujejo, ktera imena pa naj učitelj prej na šolsko tablo lepo spisuje. Ko so se otroci dobro naučili spisovati teh besedi, ki jih pa morajo, se vé, razumeti, naj učitelj zapisuje polagoma iz bukvic razne kratke stavke, ki jih vže beró, in te stavkenaj učenci večkrat prepisujejo, da si jih vspomin vtisnejo, in poznajo njihovo obliko, tudi najjim skerbno popravlja pregreške. Po takih vajah naj učitelj ravno tako znane besede in stavke le narekva in potem pomote popravlja; poslednjič naj pa učenci to še iz glave zapisujejo. Ako se učitelj vedno tako vede in se derži pravila: „malo pa dobro“, bodo otroci dobro spisovali. Kako je spisje obdelovati v drugem, tretjem in četertem razredu?

Ker so se otroci že v prvem razredu nekoliko pisati naučili in pridejo v drugi razred, naj se te vaje ponavljajo, kajti s ponavljanjem se nič ne zamudi, marveč se vterdi podlaga, na kateri se poduk nadaljuje, in ne le praktična gramatika, temuč tudi drugi nauki, posebno pa branje in lepopisje naj pospešujejo spisovanje; celó pri kersanskem nauku in številjenji se lahko ozira na spisje. Pri razsnovi prostega golega stavka je prav primerno, da otroci razun imen, tudi povedó in zapisujejo njih lastnosti, djanje in stanje, ter si vse to v spomin vtisnejo. Drugega polleta sledí natanjčnije določevanje reči, njih lastnosti in djanj, — vse to naj otroci razumejo, naj se učé na pamet, ter spisujejo pridno in pravilno iz bukev, še bolje pa, če iz glave; otroci dobivajo čedalje več tvarine, in se v spisji spešno urijo. Otrokom naj se besede in stavki ne vtepajo le v glavo; če ne umejo zapopadka in oblike, je ves trud zastonj!

V tretjem razredu se zopet v začetku ponavlja, kar se je v drugem končalo, in potem se nadaljuje s kratkimi popisi; drugega polleta pa z listi, izpiski, s pobotnicami in sprejemnimi listi po zgoraj imenovanem načertu.

V četertem razredu naj se te vaje prvega polleta obširneje obdelujejo, namreč: povedavne stavke z drugimi besedami naznanjati, enakosti in različnosti povedati, pregovore razlagati in reči popisovati. V vsem tem so se otroci vadili že o posebnih urah tega nauka, deloma se je pa tudi pri drugih naukih na to oziralo. — Drugega polleta so na versti: pisma, izpiski, sprejemni listi, pobotnice, spričala, očitna naznanila. Učiteljski zbor pravi, da je ta oddelek praktične gramatike posebno izverstno osnovan, le pogrešajo se še v njem

nektera bolj navadna javna pisma, n. pr.: dolžna in oporoška pisma, reverzi, cesije, pooblastila, pogodbe i. t. d.; kajti potem bi si mladina zveršivši vsakdanjo šolo toliko raje shranila gramatiko za rabo v prihodnjem življenji. *) Gledé na trivijalke — se tudi v njih nauk v spisji prične precej, ko otroci znajo mehanično pisati, kar se zgodi na koncu drugega, ali vsaj v začetku tretjega šolskega leta. Naj ima pa trivijalka ali le enega, ali pa dva učitelja, more se vendar spisje, enako, kakor v glavnih šolah učiti, kajti trivijalka obravnava ta nauk le v maternem jeziku, ko se v glavnih šolah v slovenskem in nemškem jeziku obdeluje. Da pa učitelj vse to v resnici doseže, mora ta nauk umno razdeliti, in sicer tako le: tvarina 1. razreda glavnih šol naj se obdeluje prvo in drugo šolsko leto; tvarina 2. razreda — tretje; tvarina 3. razreda — četrto in peto; in tvarina 4. razreda naj se obravnava 6. šolsko leto; Potrebno pa je, da učenci ves čas tudi v šolo hodijo.

Pomenki

o slovenskem pisanji.

XIX.

D. I tebe je terkala lunica, ko si str. 9 pisal, da nam rabi locènj, pedènj rod. loenja, pednja in locánj, locánja; nasprot pa, da nam je pisati Jelovščak, Jelóvščaka, n. Jelovšek, in migljaj, máhljaj n. migljej, mahljej, kar se razločno vidi, praviš, iz tečaj, kričaj, divják i. t. d.!

K. Se vé da! Ravno tako ima vá tal, rod. vatla in vatala.

D. Zakaj pa ne vatel — vatla? Jeli vatal slovenska beseda?

O. Meni se zdí sumna, in nekaj enakega mi kaže samo Vuk v serbskem: vat n. hvat t. j. seženj (decempeda), hvatljika (pars ligni secta) iz hvatiti (prehendo cf. seči — sežem, šezenj). V drugih slovanskih jezicah in tudi v staroslovenščini rabi lak't' (laket — lakti, cubitus, ulna).

K. Novoslovenski se glasi lekát ter je v edinstvu moškega, v dvojstvu in množstvu pa ženskega spola: lehtú n. lektu kakor nohtú n. nogtú; dvě lehtí — tri lehtí platna (str. 22).

*) Pravite, da je ta oddelek izverstno osnovan; hipoma pa naštevate pománjkljive reči!

D. Spreminja se torej, kakor seženj ali sežem, da je po nekterih krajih moškega, po nekterih ženskega spola; navadno se govori lekat, lehti, z lehtjo (v. Met. str. 14). — Da osat, panj, lan, mah, meč, lev imajo *a* in *e* iz polglasnika in da ga v sklanjanji skozi in skozi prideržijo — kateri Slovenec, ali prav za prav kateri Nemec razumé to?

O. Kteri vé, da so se staroslovenski pisale te besede s polglasnikom: *os't'* (čes. polj. oset), *p'n'* (rus. čes. polj. penj); tako tudi *lèn*, *mèh*, *meč* in *lev*.

D. Da se prav piše Svetca, Milca, Trobčev, Milčev namesti neslovenskega Sveteca, Mileca, Trobecev, Milecev . . , ti rad verjamem; le tega ne vém, zakaj bi se ne smelo pisati Svetic, Milic, in po tem Sveticev, Milicev?

O. Zlasti ako se pomisli na slovensko obrazilo *ic* p. stric, in sorodno jugoslovansko *iè* in *iě*: Svetiç, Radiç, Milica itd. Da se omenjene lastne imena sklanjajo po občnih, je lahko umeti, ker so same tudi občnega pomena; drugač nam kaže ravnati s popolnoma tujimi.

K. Da sem končnico *šek* v lastnih imenih dobro razložil, da je namreč namesti prave *ščak*, in da je ta oblika narejena iz pridevnikove *ski* in samostavnikove *jak* p. Borovski — *jak* = Borovščak, spričuje mi že to, ker jo je iskren pisatelj v Slovcu koj sprejel.

D. Ko nam je našega blagega in blagotnega Blagotinsška spremenil, ali kakor kaže, popravil v Blagotinsčaka! Vse mileje se mi je popred glasilo njegovo ime, in sedaj me skorej groza ohaja, če se knjižniki naši sploh poprimejo tega pravila, in bode vprihodnje le brati v knjigi slovenski p. Babščak, Jamščak, Konjščak, Planinsčak i. t. d.!

O. Nikar se ne boj! Slovenščina ni tako revna, temuč je silo bogata v obrazilih ali končnicah, ktere se natikajo koreniki in deblu, da nam obrazijo posebne besede. Te obrazila prav poznati in sukati, pravi Janežič, je prva dolžnost slovenskemu pisatelju. To dolžnost je dobro spolnoval že Metelko, kateri loči končnico *aj* in *ej*, *ak* in *jak*, *ek* in *jek* (vid. str. 42. 58.). Lepo je razredil in popisal to reč tudi Janežič, in berita zvesto, kar piše v izpeljavi samostavnikov (§. 252 . . .) zastran obrazil *aj* in *ljej*, *ak* in *ek*, *jak* in *jek*, in spoznala bota, da nam za Konjšek ni treba ravno sostave iz Konj-ski-jak-a, in da je kravjak vse kaj družega, kakor pa kravjek — kravjeka!!

XX.

D. Nekatere tuje besede s koncem *elj* (ne samo na *lj*) vstavljajo po vsej sklanji *n*: rabelj — rabeljna, tempelj-na, apostelj-na. Ali rabelj res ni slovenska beseda?

K. Mar tega ne veš, da je iz stn. raben namesti raffien (prim. Rabenmutter, Rabenstein i. t. d.)?

D. Kdo bi si mislil! Meni se pa močno zdi, da je slovanska iz rab — rob (servus, Knecht — Henkersknecht), rabovati — rabotati (servire) i. t. d.

O. Drugi Slovani je nimajo; to kaže, da ni prav gotova. Bere se stsl. tudi mečnik (gladium gestans, speculator).

K. V mnogih krajih so še navadne oblike rablja, tempelja, apostola, in te, pravim, so boljše mimo rabeljna, tempeljna, aposteljna. Morebiti pa vama spet niso všeč?

D. Meni že ne, razun apostol-a, pravilno po gerško — latinski obliki; tudi rablja, tempelja jaz še nikjer nisem slišal.

O. Truber je pisal že v 16. veku templa pa tudi rabeljna, in Miklošič sam uči, da se slovenski piše in govori rabeljna, tempeljna, aposteljna (pg. 182.). — Zelo dvomim, da bita-le *n* bil staroslovensko zlasti narodovskim imenom pridevano obrazilo *in*: Rimljanin t. j. Rimljan.

D. Hočevarji so menda veseli, ker njihov Štamfljin kaže Slovincem, da bi se imelo pisati rabljjin! Sokolci pa gotovo veselja skačejo, ker zdaj vedó, da njihov „Brencelj“ — dasi lastno ime — je vendar tujega rodú in da bi se mu slovenski moglo reči Brencljin ali celo „Branceljin“!

O. Rabljjin-a je rabil že Kastelec (l. 1620 — 88); oblika učitelj-na je slovenska, po zgledu rabelj-na ponarejena še le pred tremi leti, vsaj jaz sem jo še le tedaj bral.

K. Kdor jo je skoval in jo hoče pripraviti v slovensko knjigo, sklicevaje se na stsl. učiteljnico, kaže, da je kratkoviden, in spodobi se mu po moji slovnici primek: die Kurzsichtigkeitkeit des sogenannten Sprachkonservatismus“ (pg. 10).

O. Nasproti je pa tudi ti nisi zadel, češ, da je stsl. učiteljnica „unmittelbar“ iz pridevnika učiteljen - teljna, o; marveč je na ravnost iz oblike učiteljnik, kakor iz stvarnik — stvarnica, oblastnik — oblastnica, jezičnik — jezičnica, in stsl. kr'miteljnica neposrednje iz kr'miteljnik (cf. stsl. obrétejljnik inventor i. t. d.).

D. Po tém takem si pa, mili moj Krušič! predeleč pogledal, in ker nasvetuješ reči, ki sta jih rabila Truber pa Kastelec, v sedanji in prihodnji knjigi slovenski, ti gre po tvoji slovnici res slovilo: „die Weitsichtigkeit des sogenannten Sprachkonservatismus“!

Nekdaj in sedaj.

Iz dnevnika nekega starega učitelja.

Poslovenil **Jože Jerom.**

Drugo majnikovo nedeljo 18. . 1. je popoldne po božji službi stalo veliko moških pod košata lipo, pomenkovaje se o marsikteri reči; pa kmáli se razidejo, in vsak gre proti svojemu domu; samo trije fantalini se danes nočejo ločiti od lipe, ter pijejo tobak iz lepo ozališanih pip in spuščajo dim visoko v zrak, kakor bi delali za stavo, čeravno se kremžijo in pljujejo, tako da se jim vidi, da se še le učé te škodljive navade.

„Pojmo!“ pravi Boštjan, mlad, krepak kovač; „čemu? mi ostanemo zadnji“, odgovori Tine, „saj imamo pravico in smo že fantje, kdo nam kaj more?“ „Prav imaš“, pristavi Peter, „sej je ta sužnost že dovolj dolgo terpela; oj! fanta, ko bi bila vidva danes zjutraj vidila, kako so nas nedeljski učenci nevošljivo gledali! pa le poterpimo, ob cerkvenem sejmi bomo pokazali, kdo smo; ali ne vesta kako smo vlani na žegnansko nedeljo še ves popoldan sedeli na griču, in smo iz za germa žalostno gledali v gostilnico, ali letos pa gremo na ravnost vanjo“.

„Sej bi bil jaz že vlani šel notri, ko bi ne bili gospod fajmošter tako prek . . . pazili na nedeljske učence, pa tudi hudi . . . šolmajster in njegov pomočnik“, pristavi kovač. „Počasi, le počasi“, pravi Tine, „učenec, pa ne pomočnik“. „Zakaj!“ pravi Peter „sej je že izvršil spraševanje in še dobro, kakor pravijo njegov oče“. Tine se prepira, in pravi: „Vsak berač hvali svojo mavho, ravno tako tudi njegov oče njega; jaz pa za gotovo vem, da mu je spodletelo in bo mogel zopet voziti in orati, kakor jaz delam“. — Šolski pomočnik pride od cerkve proti fantalinom. Tine začne še glasneje rogoviliti in zabavljati, in ko pride pomočnik bližje k njim, reče na glas: „Vsakemu lahko spodleti, kakor je spodletelo temu gospodku“ i. t. d. — Mladeneč pride mimo njih, jih prijazno pozdravi, in stori, kakor bi od tega nič ne slišal, ter gre ves zamišljen naprej. Kar zasliši predobro znani, mili

glas; njegova mati so ga klicali, ki so z velikim zapečatenim pismom stali na pragu. Luka radovedno zagrabi pismo, ga hitro razpečati in strahoma bere dekret, v katerem je zapisano, da je postavljen za začasnega učitelja v Ž „Kje so oče?“ praša veseli Luka. „Na vertu“, odgovoré mati. Luka teče k očetu, in veselo pripoveduje preveliko srečo. „Ljubi oče, nič ne čakajmo, berž bom pobral svoja kopita, in že jutri grem v novo službo, kjer sedaj sem presrečen, ker sem vendar enkrat učitelj“.

Drugi dan zjutraj je bila vsa hiša že zgodaj po koncu, posebno so imeli skerbna mati veliko opraviti, da so bisago polnili z vsem potrebnim. Ko mladi učitelj odhaja od doma, se mati solzijo, oče pa mu skerbno naročajo, da naj bo zvest in priden v svojem stanu i. t. d. Na cesti pa ga čakajo sosodje, mu podajajo roke in mu vošijo srečo; še enkrat se Luka oberne k svojemu dragemu domu, in gre s hlapcem dalje. Solnce je lepo sijalo, spomladanske cvetice in veseli ptički ju prijazno pozdravljajo. Tako gre naš učitelj na svojo prvo službo, poln veselih nad v zlato prihodnost, in preden solnce z zadnjimi žarki obseva hiše in zvonike, že pride do Ž — Prav pogumno stopa Luka po ulicah, in se veseli, ko vidi, kako se okna sedaj tukaj, sedaj tam odpirajo, in da ga ljudje od nog do glave pregledujejo; on pa jih prijazno pozdravlja, pa le malokteri mu kaj odgovorí. Kdo bi se pa čudil ljudem, da so ga tako gledali! takega gospoda še nikoli niso vidili. Uganjevali so, kdo je ta mlad gospodič. Nekteri so mislili, da bi bil morebiti ta njih prihodnji učitelj; toda zdel se jim je preveč gosposki. Otroci so bili bolj pametni od starih, in so že čutili nekak strah, zakaj, kjer koli ga je kak otrok zagledal, se je skrival in bežal, in učitelj ni mogel nobenega dobiti, da bi bil kaj ž njim govoril. Ko pride na sredo vasi, vidi pri potoku neko deklé, in jo praša po kaki gostilnici, in kje je šola. Prijazno deklé mu pokaže gostilnico, potem pa šolo, in pravi: „Vidite, šola pa je na griču una le kočá z razstergano streho; v nji stanuje čednik, ki tudi otroke uči; pa sedaj bo že drugače, ko pride novi učitelj; gosposka je že zapovedala, da mora soseska zidati novo hišo za šolo; toda bo težko kaj!“ — Učitelj bi se bil prav rad dal spoznati, toda vendar se premaga in deklíco praša, kje stanuje župan. „Oj! to so pa naš oče, tam le na vasi pri lipi je naša hiša“, odgovori prijazno deklé! Učitelj se de-

klici vljudno zahvali, in potem gre v gostilnico, da bi se s hlapcem nekoliko ocedila in poživila po trudnem potovanju. Kmalu za njima pa pridejo tudi drugi gosti v gostilnico, pa ne zadnji možje v soseski, ker naj starjega so imenovali očeta župana, drugega pa gemeinderata; drugim se je pa že na obrazu bralo, da tudi niso iz zadnje moke. Jeli so se pogovarjati od šole in zabavljati gosposki in čertiti nove postave, čeravno jim mati kerčmarica z roko kaže, da naj bodo tiho, vendar še bolj rogovilijo, in župan beseduje: „Šola je poslednja reč; druge čase se je s tem čednik pečal, sedaj pa nam gosposka hoče zapovedovati, da bi še posebej hišo za šolo zidali, pa kje je denar? gosposka lahko zapoveduje, pisar pa piše, kdo bo pa plačal, ali bo hiša sama iz tal zrastle? Jaz vam povem, možje, da iz srenjske denarnice za to ne bo šlo vinarja; popred je bil pastir dober, da je otroke podučeval, in so se ga tudi precej bali, sedaj nam pa hočejo dati učenika, kdo ga bo pa plačeval? pri nas ne ho dobil nič!“ Svetovavec pa se oglasi: „Kaj nuca kmetu študiran biti, rajtati se bo že na tergu navadil, in če kmet več zna, kakor svoje imé podpisati, je že preučen; ali ni tako, možje?“ „Molči, molči“, pravi župan, „dobro je vse eno če kdo več zna, kakor samo podpisati se; pa takih reči, ki se jih otroci sedaj učé po šolah, od zemlje, od živali, rastlin, voda, dežel in Bog vé, kaj še, to je pa neumno in nespametno“.

(Dalje prih.)

Narava in človek

v svoji pravi složnosti.

Spisal Živkov.

11.

T i č i.

Te krilate prebivavce v zraku je že stari svet močno štimal. Bili so mu ljubčeki in poslanci bogov, prebistre glavice, vedeži in preroki osode in prihodnosti. To pričajo pravlice in basnoslovje vseh narodov. *) Pomladno kukovico ima ljudstvo še sedaj za prerokinjo obilnosti, čuka za oznanovavca smerti, lastovice za poroke sreče, vrane in golobe za glasonošé itd. V tem smislu še današnje prislovice govoré: „Slabo mu poje,

*) Glej Terstenjakove dotič. spise in V. Stef. Karadžičeve pesni itd. Pis.

ali hudo ti bo pelo, je zvit tiček, kukovica jo je kanila“. . . Naj bolje pa goloba časti naša sv. keršanska vera, ker ji je podoba sv. duha, tretje osebe božje, kakor podoba dobrote in krotkosti, ktera prešinja keršanstvo, in svet zmaguje.

Da zvemo, kaj se sihdob od tičev misli in sodi, bo zanimivo in važno, če tukaj nekaj malega posnamemo iz dotičnih spisov J. Sandovinih, Goethovih, Ekermanovih. „Meni“, piše prva, „so živali tako rade in pokorne, da se moji znanci ne morejo zadosti načuditi; posebno tice me lepo vbogajo; moji materi pa so bile še bolj vdane. Berž ko so stopili na vert, so koj z drevja priferfrali prederzni vrabci, gibčne penice in vesele rebe, in so jim zaupno iz rok zobale in jih prijazno pikale“. Tič, pravi, je prva žival s prečudnim telesom, ki prekosi s perutami človeka samega; kljun in kremplje ima neznano ročne. Njegovo gnjezdo je sama umetnija, lepota in marljivost. On je skerben domačin, pomaga zvesto svoji družici hišico staviti, mlade hraniti in braniti; je čverst pevec, je ves lep, živahen, mičen in zvest. Potem popiše mično prigodbo od dveh mladih penic, ktere je sama odgajala in pri tem zvedila, da je penica prva godna in naj pametnejša iz med vseh tičev. „Odgojila sem dve penici, ki niste bile sestrici, ne verstnici. Za štirinajst dni sem starejo žoltopersno klicala Zoltko, sivopersno mlajšo pa Sivko. Štirinajst dni je pri penici toliko, kakor deset let pri deklici. Zoltka je že bila zala devičica, če ravno tanka in slabo opravljena; ne vé pa še sama jesti, ne dalje leteti, ko do bližnje vejice, kajti človeška odgaja je ptičjemu razvitku velika zamuda. Pri svoji materi bi Zoltka znala za 14 dni pred sama jesti, pri meni, ker sem mili tičici preveč stregla in se je nisem upala pustiti, da bi jo glad učil jesti. Sivka je bila prednadležno dete; vedno čivka in krili s perotkami, in ni nikoli mirna. Zoltka, ktera se že čajma, si glavico med ramice tiši in zamišljena šmiri, je še tudi zelo detečja in snedna. Če jo pogledam, krili proti meni, naj bi jo kermila.

Enkrat bi rada pri miru pisala, za tega del si nekoliko odstavim drevce, na katerem ste penici po sestersko živele. Ker je bilo hladno, se pol gola Sivka stisne pod Zoltko, ktera jo ljubeznjivo greje, kakor bi bila njena hčerka. Pol ure sedite mirno. Sedaj pa se glad zglasi. Zoltka priskače po sedežih k meni na mizo, Sivka pa, ker še ne more z vejice, mi proti zija in kriči. Ali mudi se mi jo kermiti, zato Zoltko prvokrat

pokregam, da bi že lahko sama zobala, ker ima naj boljšo hrano, predobre mravljinice v snažni skledici pred kljunčkom, in da ne bom dalje stregla njeni lenobi. To se ji zameri, spravi se zopet na svojo vejico, in me serpo gleda; ali Sivka se ne vda, temuč neprestano kriči k svoji tovaršici po hrani. Naj beržeje jo priserčno prosi in tako milo, da glas serce para. Jaz terdoserčnica sem očitno vidila, kako se Zoltka tresse, pa ne vé, kaj bi počela, kako bi si pomagala. Zadnjič se zavé, skoči k skledici, zakriči, kakor bi hotla s kričem hrano prisiliti v kljunček; potem pa se je le sama loti. Ali, o prečudna ljubezen! ona pozabi na svoj glad, in skače s polnim kljunčkom k Sivki na vejico, in jo tako lepo pita, kakor da bi bila že davno verla starka. Od tega hipa me več kaj ne nadlegovate. Starša je pitala mlajšo in za njo bolje od mene skerbela, da je skoro lepo gladka, snažna, debela, in tudi zna pred sama jesti, kakor bi jo bila jaz učila. Tako je uboga Zoltka svojo tovaršico pohčerila, čeravno še sama dete, in se le jesti naučila, ker jo je morala materna ljubezen.

Mesec pozneje skakljate veseli in čisto prosti po drevju na mojem vertu in se nikoli več ne ločite, čeravno ste tistega spola in različnega roda. Tudi dalječ od hrama ne zletite, temuč ste naj rajše na veršičku naj višje hoje. Ako sedemo pri mizi, ste bliskoma na mizi, ali komu na rami, ali zletite strežniku naproti, da pred nami pokusite, kaj nam dobrega nese. Če pa ste ravno do vseh kaj zaupne, se vendar le meni daste prijeti in deržati, in priletite z drevesa vsak hip na moj klic, kterega nikol z drugim ne zmenjate. Kdor ni vidil nju odgaje, bi lahko veroval na čarijo. — Imela sem tudi prebistro in prepametno tašico, ter kanjo ali velikega skopca, do drugih divjega, do mene in meni ljubih oseb pa tako krotkega, da je sedel na zibelki mojega sinka, in mu je s kljunom, ostrejšim od britve, z lica muhe lovil, pa tako previdno in ročno, da ga nikoli ni zbudil in nikoli piknil. Zraven je vselej zapel nek premili nježni glas. Ako bi hotla vse povedati od svojih ljubih ptic, bi ne bilo konca in kraja“. — (Daje prih.)

Šolsko blago.

Vaje v govorjenji in spisovanji.

Zelena trava. Čudno milo mi je pri sercu, ko vidim lepo zeleno

trato. Ne morem izreči, kako ljuba mi je pomladanska trava. Nobene rastline in nobene cvetice tako preserčno ne ljubim, kakor mlado zeleno travo. Večkrat se v njo tako zagledam, da pozabim na vse druge stvari in da se je nikoli ne naveličam gledati in občudovati; vesel sem, da sem na zemlji. Zelena tla in modro nebo — to je moje naj večje lepó. Zelena trava je prvi dar vesele pomladi; kako lepo se na nji svetijo rosne in deževne kapljice! Kjer koli raste trava, se mi zdi milo domovje. Kjer ni trave, oj, kako je pusto in žalostno! Mehka trava je trudnemu postelja in temu, ki rad premišljuje, prava stvarnikova knjiga, ki ima na vsaki strani tisuč premišljevanj in nauk. Po travi teče ljubeznjivi studenček in veseli potoček in naj milše nebeške prijateljice — prekrasne cvetice — vstajajo iz zelene trave. Zelena trata je bil prvi kraj, kjer sem si mlad igral, cvetice tergal in se nedolžno veselil. Trava pokriva gomile naših ljubeznjivih umerlih. Tudi na svoj grob si želim zeleno travo — podobo sladkega upanja in večnega življenja.

Želja. Da enkrat že bi mogel priti
Iz kraja tū megleneга,
Da mogel bi duhá vedriti —
Veselja vžiti do sercá!

Prošnja. Oj sapice ljube,
Dihajte na mé!
In solnce rumeno
Ogrevaj sercé,
Da vnovič poženem
S cveticami cvet,
Ki vzel mi ga, vničil
Hudobni je svet!

Novice.

Iz Šmartna pri Slov. Gradcu. Že star in dobro znan pa resničen je pregovor: „Nehvaležnost je plačilo sveta“. Ne bilo bi se čuditi, ako bi se ljudje v takih krajih, kjer še nikoli ni bilo šole, tako nehvaležno skazovali, ampak žalostno je, da se to ravno tam godí, kjer se omika že več let razširja. Pri nas imamo že blizo 80 let starega učitelja, kateri v tukajšnji šoli že 50 let nevtrudeno opravlja svoje dolžnosti. Ni ga v celi fari tako starega posestnika, da ga ne bil učil stari učitelj; glejte! namesto, da bi mu bili ljudje hvaležni in bi mu njegovo starost lajšali, mu pa le tako rekoč še zadnje trenutke njegovega življenja grenijo. Dobro se vé, da človek v tako visoki starosti ne more sam opravljati težavne službe, ter mora pomoč imeti. Prečastito škofijstvo pošlje tedaj drugega učitelja, naj bi starčka pri delu podpiral in namesto njega delal. Ljudje pa namesto, da bi bili zadovoljni, da se pomaga staremu učitelju, pa le godejo: „Zakaj le staremu šolmastru še kaj dajemo, ker nič ne dela? Kam bi ga le spravili? Proč pa mora iti, ker mi mu ne bomo ničesa več dali. Naj le gre, kamor hoče!“ Omeniti pa moram, da tako govorjenje izvira od tistih, s kterimi se je stari učitelj nekdaj trudil, da bi jih kaj naučil. Vem, da bo vsak, ki sliši tako govoriti, Boga prosil, rekoč: Bog mi ne daj previsoke starosti, da ne bom kdaj ljudem nadležen! — Ako mi dovoliš, dragi „Tovars“, bom prihodnje še kaj pisal. Z Bogom! *) Janex Novak.

*) Prosimo!

Iz Idrije smo dobili iz zanesljivega, skoraj vradnega vira gledé na nemško-slovensko petje pri šolarski maši to-le pojasnilo: Pri nas se je pri vsakdanji maši že lansko leto trikrat na teden slovensko, trikrat pa nemško pelo; letos se pôje le dvakrat po nemško in štirikrat po slovensko. — Ob nedeljah se je pri $\frac{1}{2}$ 9ti maši do letos pelo nemško, sedaj so pa g. dekan prenapredili, da se pôje eno nedeljo nemško, eno pa slovensko. Tej maši se pa le za to pravi šolarska maša, ker k nji hodi ob nedeljah šolska mladost.

Iz Ljubljane. Po ministerskem ukazu 22. marca t. l. s št. 1256 (kterega bode „Tovars“ prihodnjič prinesel) naj se v glavnih šolah na Kranjskem ozira na to, kar se je povdarjalo v deželnem zboru in kar so tudi zvedeni možje poterdili, da se namreč učenci glavnih šol ne učé ne nemški, ne slovenski. Naj se prevdari, kako bi se ta napaka odpravila, in, ali bi ne bil namenu vgoden nasvet deželnega odbora.

— Nek učitelj tukajšnjih glavnih šol že spisuje kratko „Slovenico“ (z mičnimi vajami, zgledi in nalogami) za slovenske ljudske šole, kakoršne nam je sedaj treba, kakor ribi vode.

Imenik p. n. g. g. naročnikov: 250. Štefan Jaklič, duh. pomočnik v Mengišu. — 251. Andrej Drašček, učitelj v Solkanu. — 252. Janez Kocuvan, učitelj v Loki. — 253. Anton Pavčič, učitelj v Šentjanžu na Dolenskem. — 254. Ivan Vračko, zač. učitelj pri Zidanem mostu. — 255. Jožef Kerčon, fajmošter v Predosljah. — 256. Filip Koderman, učitelj na Frankovlem. — 257. Jožef Družević, učitelj pri sv. Jurji na Pesnici. — 258. Blaž Veranič, učitelj v Zgornji Polskavi na spod. Štajerskem. — 259. Jožef Kavšek, učitelj v Vinici. — 260. Šola v Senožečah. — 261. Matija Rant, učitelj v Gorjah. — 262. Janez Pernuč, podučitelj v Železni Kapli. — 263. Jan. B. Novak, korar itd. v Ljubljani. — 264. Jože Jančar, učitelj v Katinari. — 265. Peregrin Videmšek, učitelj v Mirni. — 266. Jernej Štamcar, učitelj v Vodicach. — 267. Jožef Vončina, učitelj v Vodicach. — 268. Mihael Lazar, ravnatelj v glavni šoli v Kranji. — 269. Janez Sajè, učitelj v Predosljah. — 270. Martin Zarnik, učitelj v Kropi. — 271. France Lesjak, ravnatelj glavne šole v Idrii. — 272. Ogledništvo ljudskih šol v Gorici. — 273. Ogledništvo ljudskih šol v Kanalu. — 274. Ogledništvo ljudskih šol v Tminu. — 275. Ogledništvo ljudskih šol v Fliču. — 276. Ogledništvo ljudskih šol v Cirknem. — 277. Ogledništvo ljudskih šol v Črniči. — 278. Ogledništvo ljudskih šol v Duini. — 279. Ogledništvo ljudskih šol v Monfalcone. — 280. Ogledništvo ljudskih šol v Št. Petru pri Gorici. — 281. Ogledništvo ljudskih šol v Komenu. — 282. Ogledništvo ljudskih šol v Lucinici. — 283. Martin Potočnik, učitelj na Trati. — 284. Jožef Kovač, učitelj v Lipaljej vasi. — 285. France Vučnik, učitelj pri sv. Barbari v Halozah. — 286. Juri Uranič, učitelj v Preserji. — 287. Jožef Miklavec, učitelj v Brezji. — 288. Jakob Šerak, učenik v Čemšeniku. — 289. Janez Možina, učitelj pri Svetinjah na Mihalovskem bregu. — 290. Anton Mazeč, učitelj v Šmarji. — 291. Janez Valentinič, učitelj v Libelčah. — 292. Moric Goslar, duh. pomočnik na Doleh. — 293. Janez Miglič, učitelj pri sv. Duhu v Ločah. — 294. Jakob Cvirn, učenik v Šusemu. — 295. Jožef Čerin, učenik v Komendi pri Kamniku. — 296. Jožef Kastelic, učitelj pri sv. Križu poleg Turna. — 297. D. Huber, knjigar v Ljutomeru. — 298. Valentin Telban, učitelj pri sv. Križu pri Kostanjevici. — 299. Anton Kokot, učitelj v Pišecah. — 300. Tone Benigar, učitelj v Povirji.

Odgovorni vrednik:

Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:

Jož. Rudolf Millo.